

teikiami įvairesni svyravimai Akmėnės, Klýkolių, Papilės, Vegėrių, Tirkšlių šnektose (santrumpa Vg (p. 92–93) būdavo *Váiguva*, bet tenai nėra šito reiškinių – bus kokio klaida).

Daugiausia visur neatitraukiami tokie kirčiai iš pažyminių, kartais iš trumpos galūnės (bet *pūo žemāič'ūs* Rdn, Trš, Šiaudinė prie Pp; *pūo agl'ik'ės* Krš ir kt.).

Šiek tiek pavyzdžių pateikta naujojoje *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatijoje* (2004): Darbėnuose *ė(š) šėrdėi ~ iš širdiē* (transponuota iš *širdie*); *ėš jiegā* (transponuota iš *jėgái*); ar ne *ėš jiegā* (~ iš *jėgái*) – negi iš tvirtapradės galūnės galėtų kirtį šitaip atitraukti! Tai nelaukta, nes susiję su iškilia mokslininko kalbininko, konsultavusio šį leidinį, asmenybe.

Vytautas Vitkauskas

Gauta 2005 05 23

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

„TUŠČIA VIETA“ YRA METODOLOGIŠKAI PAŽEIDŽIAMA SĄVOKA¹

Vytautas Ambrazas savo atsakyme *Ar gali ką nors reikšti tuščia vieta?* (*Acta Linguistica Lithuanica* 50, 136–138), diskutuodamas su mano pažiūromis į vadinamąją nulinę jungtį, mano, kad manieji „logikos teiginiai yra teisingi, bet jie visai neprieštarauja Gramatikoje pateiktai nulio sampratai“ (p. 136), nes joje į nulį „žiūrima kaip į metodinį konceptą, kuris padeda nustatyti, kada tam tikro rodiklio nebuvimas turi apibrėžtą gramatinę funkciją“ (p. 137). Jeigu nulis (ar tuščia vieta) priklauso metodologijai, tai jis ir turėtų būti vartojamas taip, kaip įprasta kituose moksluose – „neapkrautas“ semantika. Aš pats neprieštarauju nulio, kaip grynai techninės priemonės, panaudojimui (plg. balsių kaitos aiškinimą, kur vartojamas tos kaitos nulinio laipsnio terminas). Neprieštarauju ir tuščios vietos terminui, nes, pvz., formaliųjų gramatikų teorijoje vartojama tuščia (bazinių elementų) eilutė, kurios simbolis E atskleidžiamas kaip ². Priestarauju tik reikšmės suteikimui tuščiai vietai, nes tokios gramatikos išsiskiria iš visų empirinių mokslų (gramatikos faktų negaliu laikyti tik psichikos dėmenimis, nes kalbotyra man nėra psichologijos šaka).

Dėstydamas savo samprotavimus apie vadinamąją nulinę jungtį jau parodžiau, kaip atsiranda loginis prieštaravimas: kokia nors tekstu nekomunikuojama reikšmė ignoruojama ir tekstui (dėl perinterpretavimo) priskiriama papildoma reikšmė. Manau, kad taip dažnai atsitinka dėl to, kad

¹ Kai 1999 m. išleistoje *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* radau straipsnį *Nulinis kalbos elementas* (p. 441) ir, viską gerai apmąstęs, supratau, kad negaliu sutikti su diduma jo teiginių, sumaniau per trumpą laiką savo samprotavimus išdėstyti trijuose tekstuose: (i) apie vad. nulinę jungtį, (ii) apie vad. nulines galūnes ir (iii) apie vad. nominatyvinius sakinius (tokius, kaip, pvz., *Žiema.*), kuriems kai kas irgi priskiria veiksmazodžio būti nulinę raišką. Tik po to turėjo paaiškėti išsamus mano požiūris į „nulinis“ kalbos elementus ir tik tada tikėjau dalyvauti diskusijoje, jeigu kas nors nesutiktų su mano samprotavimais. Bet, paskelbus mintis apie vad. nulinę jungtį (*Acta Linguistica Lithuanica* 48, 177–184), visokios negandos visiškai nutraukė mano apmąstymus, o per tą laiką sulaukiau poleminių Vytauto Ambrazo atsako. Dėl to, laikinai atitūrkdamas nuo ankstesnio sumanymo, esu priverstas veltis į diskusiją. Šio mano teksto skaitytojams pasakau, kad kai kuriuos argumentus dėl *nulinis* kalbos elementų pasiūliu ateičiai, nes tikiuosi parašyti ir apie nulines galūnes, ir apie vad. nominatyvinius sakinius.

² Гросс, М., Лантен, А., *Теория формальных грамматик*, Москва, 1971, 15.

gerai nesuvokiami semantikos analizės principai. Todėl dar kartą aptariu Gramatikos pavyzdį *Oras gražus / Oras yra gražus* (p. 612). Šiedu sakiniai laikomi absoliučiais sinonimais, nes antraip nebūtų sakoma, kad „tokia nulinė [...] jungtis yra tolygi veiksmažodžio *būti* es. I. formai“ (ten pat). Sakinys *Oras gražus* (tokius sakinius, būdamas uteniškių tarmės atstovas, labai dažnai vartojo ir pats) apibūdina atmosferos būseną, kuri sutampa su konsituacijos laiku³. Tai galima nustatyti ir objektyviu stebėjimu iš šalies, o ne psichikos turinio analize. Ne vienas kalbininkas, neturintis aiškaus semantikos analizės supratimo, iš to jau ir pasidaro išvada, kad sakinys *Oras gražus* turi dabarties (esamojo laiko) reikšmę. Čia kaip tik ir reikia paklausti, iš kur gaunama tokia informacija? Šiuo atveju stebimas faktas (dabartis) priklauso sakinio vartojimo sąlygoms, bet iš to dar negalima daryti išvados, kad tokia informacija yra išreikšta ir tekstu, nes ji gali būti ir neišreikšta⁴. Taip yra mažiausiai dėl trijų dalykų: (i) kalba remiasi ne gamtos dėsniais, kurie yra būtini ir visuotiniai, o visuomenės įpročiais (yra konvencionali), tad ne tik skirtingose kalbose gali nebūti kokio nors, mūsų manymu, svarbaus dalyko⁵, bet jis gali įvairuoti ir tos pačios kalbos tarmėse; (ii) nepamirština, kad tekstai nėra išsamūs tikrovės atvaizdai, nes net dideli tekstai visko neapima, jie yra atrankos rezultatas; (iii) ir kalbėtojas gali nematyti reikalo ką nors pasakyti (aptariamam atveju būtų galima manyti, kad kalbėtojas nepasako *yra* dėl to, kad tai akivaizdu, bet tada sakinius su *yra* reikėtų laikyti baziniais ir kalbėti apie elipsę, o aš tokio aiškinimo negaliu remti (tai paaiškės netrukus).

Aišku, kad nei *oras*, nei *grąžus* neturi laiko reikšmės, o vadinamoji „tuščia vieta“, būdama nieko (jokio elemento) neturinčios tuščiosios aibės kitoks pavadinimas⁶, irgi negali turėti laiko reikšmės, nes tokiu atveju *niekas* jau pavirstų *šiuo tuo*⁷.

Sintaksininkai paprastai nagrinėja pasirinktus sakinius ir todėl neturi galimybės pamatyti jų platesniame kontekste, todėl pateiksiu aptariamo tipo sakinių su (minimaliu) kontekstu:

Aplinkui žaliavo pušys. Miškas ramus, tylus. Tik kur ne kur stukseno genys. Aušo rytas, blaivėsi diena. / Taip nuvargau, kad pradėjau naktimis kliedėti. Oras šaltas, ypač naktį. /

³ Sekdamas mano mąstymui didelę įtaką padariusiu Leonu Zawadowskiu, konsituacija vadinu šnekėjimo situaciją, ir man šitas terminas atrodo reikalingas (žr. Zawadowski, L., *Lingwistyczna teoria języka*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966, 272–273).

⁴ Ne iš realybės sprendžiame apie tai, kas turi būti išreikiama tekstu, o iš teksto (normaliu atveju) darome išvadas apie realybę. Man rodos, kad aš tai gerai išdėsdčiau referuodamas Leonu Zawadowskio pažiūras į kalbą (žr. *Kalbotyra* 24 (1), 1972, 111–119) ir nesijaučiu atsakingas dėl to, kad kiti kalbininkai tuo nepasidomėjo.

⁵ Pvz., indoneziečių kalboje neabejotinai yra veiksmažodžių, bet jie neturi nei laiko, nei nuosakos kategorijos, todėl sakinys *Anak tidur* gali reikšti ir *Vaikas miega*, ir *Vaikas miegojo*, ir *Vaikas miegos*, ir būtų didelė klaida veiksmažodžiui *tidur* reikšmę priskirti pagal santykį su konsituacija.

⁶ Dėl (matematinės) aibės sąvokos žr. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, 180 (str. *aibė*). Kalbininkams pakaktų susipažinti su: Bulota, A., *Susipažinkime su aibėmis*, Vilnius: Mintis, 1973 (ypač su 11-u skyreliu). Kam matematikoje prireikia tuščios aibės, gerai paaiškina Naumas Vilenkinas (Виленин, Н. Я., *Рассказы о множествах*, Москва: Наука, 1965, 27–28).

⁷ Kalbininkų „nulininkų“ mąstymas man labai primena antilogiką ir antiscentistą Martiną Heideggerį, kurio pagarsėjęs posakis *Das Nichts nichtet* (maždaug: „Niekas reiškiasi“) tapo Vienos pozityvistų kritikos (ir apskritai Heideggerio kalbėjimo pašaipos) objektu. Dėl Heideggerio kalbos žr. Carnapas, R., *Metafizikos įveikimas kalbos loginės analizės būdu*. In: Nekrašas, E., *Filosofijos įvadas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, 277–281. (Aš pats, aišku, stoviu Carnapo, o ne Heideggerio pusėje.)

Ilipau priemiestinin traukinin. Vagonas ilgas. [...] Buvo naktis, visai tamsu. / Atvažiuovom į Dolgomostą. Kelias labai blogas. Čia buvo jau anksčiau atvežtų lietuvių.

Šios teksto atkarpos atrinktos iš buvusio kalinio V. Ulčinsko atsiminimų⁸, rašytų po keturiasdešimties metų, tad čia negali būti jokios kalbos apie sakinių be jungties sutapimą su rašymo laiku.

Kaip įprasta, atsiminimuose apie praeitį kalbama būtoju laiku. Jeigu išskirti sakiniai be jungties ir šiuo atveju turi esamojo laiko reikšmę, tai reikėtų pripažinti, kad pasakotojas dėl nepatirties vis kaitalioja pasakojimo laiką. Taip nemanau, nes V. Ulčinskas yra geras pasakotojas. Jeigu šiais atvejais vadinamoji nulinė jungtis turi konteksto sakinių reikšmę, tai tokie sakiniai prilygsta sakiniams su *buvo*, vadinasi, turi dar vieną, ne tik esamojo laiko, gramatinę reikšmę. Tokio teiginio irgi nepalaikau: manau, kad šiuo atveju apibūdinamieji belaikiai sakiniai yra įterpiami į pasakojamuosius, praeitį vaizduojančius sakinius.

Galima nurodyti dar vieną argumentą, kad kalbamieji sakiniai neturi dabarties reikšmės. Yra štai toks gramatiškai visai taisyklingas sakiny: *Salton Sinke (JAV) oras visada gražus*. Kaip sakinyje *Oras visada gražus* dabarties reikšmės šalininkai paaiškinę prieveiksčio *visada*, kuriuo pasakomas visalaikiškumas, vartojimą šiuo atveju?

Klausimas, ar mano pavartotas sakiny *Mano brolis neįgalus* gali būti aiškinamas „kaip jungti turinčių sakinių paradigmos *Brolis yra / buvo / būdavo / bus neįgalus* narys, pavartotas esamojo laiko reikšmė“ (p. 137), priklauso nuo paradigmos supratimo. Paradigmos sąvoką kalbininkai kol kas vartoja be tikslesnio apibūdinimo⁹, nors turi būti aišku, kad ji negali būti nuleistas iš dangaus. Aš sakinių *Brolis yra neįgalus* ir *Brolis neįgalus* negaliu įjungti į tą pačią paradigmą, nes šiedu sakiniai nesudaro opozicijos (ir labai svarbią opozicijos sąvoką kalbininkai vartoja gana neapibrėžtai).

Kad būtų aišku, kodėl taip elgiusi, paimsiu pavyzdžių iš fonologijos, nes visose kalbose, su kuriomis esu kiek susipažinęs, fonologinės sistemos yra paprasčiausios ir lengviausiai analizuojamos. Pavyzdžiui, lietuvių kalboje *bado* ir *pado* sudaro opoziciją ir ši opozicija leidžia išskirti /b/ : /p/ priešpriešą ir nustatyti, kad tiedu garsai skiriasi kaip skardusis ir duslusis. Dabar keliu klausimą, ar *bado* (ir *pado*) sudaro opoziciją su *ado*? Jeigu atsakysime teigiamai, tai gausime /b/ : /ø/, /p/ : /ø/ priešpriešas (imdami kitas poras, pvz., *sako* ir *ako*, *tako* ir *ako*, gausime daug daugiau tokios pat rūšies priešpriešų).

Mąstydami logiškai, į fonemų inventorių nori nenori turėsime įjungti nulinę fonemą. Iš visų fonemų lyginimo su nuliu nebus jokios naudos, nes realios fonemos nuo nulinės skirsis visais akustiniais požymiais, o fonologui juk svarbūs tik diferenciniai. Kiek žinau, daugumas fonologų nulinės fonemos sąvokai prieštarauja, nors jų prieštaravimuose neaptikau tokio pagrindimo, kokį čia parodžiau. Sutikdamas su André Martinet, manau, kad kontrasto sąvoka tinka sintagminiams santykiams, o opozicijos – paradigminiams¹⁰. Kadangi *bado* : *ado* santykis, mano many-

⁸ *Ešelonų broliai*, Vilnius: Vytury, 1991, 183–241.

⁹ Kaip teisingai yra pasakęs rusų matematikas ir mokslo filosofas Georgijus Ruzavinas, daugelyje humanitarinių mokslų teorijų, ypač pradinėje jų plėtojimo stadijoje, pamatiniai principai aiškiai neišskiriami, nors ir suponuojami (Рузавин, Г. И., *Научная теория: Логико-методологический анализ*, Москва: Мысль, 1978, 15). Aš jau nuo seno, kai tik perskaičiau knygą *Логика научного исследования*, Москва: Наука, 1965, esu įsitikinęs, kad kiekviena tikro teorijos vardo verta minčių sistema, nors kai kam tai gali ir nepatikti, vis turi būti peržiūrima ir tikslinama.

¹⁰ Tą André Martinet mintį imu iš: Girdenis, A., *Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, 66 (24-a išnaša).

mu, priklauso kontrastui, o ne opozicijai, tai, remiantis tuo, kad svarbiausios sąvokos turi būti vienodai taikomos visiems kalbos lygmenims, ir sakiny *Brolis neįgalus* negali būti įjungiamas į paradigmą su veiksmožodžiu *būti*.

Atkreipsiu dėmesį, kad šiuo klausimu aš visiškai sutinku su Emiliu Benveniste'u, kuris plačiai žinomame straipsnyje „La phrase nominale“ labai aiškiai teigė, kad nominatyvinio sakinio tyrinėjimą reikia visiškai atskirti nuo sakinių su *būti* tyrinėjimo, kad jame negalima įžiūrėti nulinio, ir nesutiko su Louis'u Hjelmslevu, kuris lotynų kalbos sakinyje *Omnia praeclara rara* išskyrė 3 implicitinius elementus: infekta, esamąjį laiką ir tiesioginę nuosaką¹¹.

Savo poziciją – tuščios vietos su reikšme teigimą – Vytautas Ambrazas mėgina grįsti ir diachroniniais argumentais. Aš, būdamas funkcinės kalbotyros šalininkas (bet daug metų dėstęs ir lietuvių kalbos istorinę gramatiką), esu tvirtai įsitikinęs, kad sinchroniškai aprašant kalbą kaip funkcionuojančią sistemą diachroniją su jos konstatuojamais pakitimais reikia palikti nuošalėje, nes sinchroninis kalbos aprašymas epistemiškai yra pirminis, o diachroninis – antrinis: juk negalima pastebėti pakitimų pirma nenustačius, kas kinta¹². Aš negaliu pritarti Vytauto Ambrazo minčiai apie sakinių be jungties perprasminimą (reanalizavimą, žr. p. 137), nes man het. *Attaš assu*¹³ ir liet. *Tėvas geras*, vedų *Tvám Viṣṇu*¹⁴ ir liet. *Tu Višnus*, pali *Dhammā aniccā*¹⁵ ir liet. *Dhamai nepastovūs* yra tokios pat struktūros ir gramatinės reikšmės sakiniai, todėl juos ir reikia vienodai aiškinti: tai apibūdinamieji, bet ne „amžinųjų tiesų“ sakiniai (rašydamas apie vadinamąją nulinę jungtį jau buvau užsiminęs, kad sakiniai su *yra* gali konkuruoti su sakiniais be jungties, bet tai nėra perprasminimo atvejis). Manau, kad esame gana gerai išlaikę seną indoeuropietišką modelį ir tik netinkamai nuli operuojantys kalbininkai, prasilenkdami su sveiku protu, painioja si savo mintyse ir gali klaidinti kitus.

Antras dalykas yra toks: diachroninių procesų negalima apibūdinti dėsnių terminais, jei tik sutiksime, kad dėsniu vadiname tai, kas yra būtina ir visuotina¹⁶. Bet kai nėra dėsnių, tai nėra ir dėsniais paaiškinamų kitimų. Ne tik kalbininkams, bet ir visiems kitiems visuomenės mokslų atstovams labai tiktų gerai apmąstyti Karlo Popperio mintį, kad galime stebėti pokyčių kryptis ar tendencijas, bet „dėsniai ir kryptys yra iš esmės skirtingi dalykai“¹⁷, todėl iš kryptių ar tendencijų stebėjimo negalime gauti būtinų išvadų. O Vytautas Ambrazas, kalbėdamas apie tokius sakinius kitose indoeuropiečių kalbose¹⁸, atrodo, ir lietuvių kalbą nori įrikiuoti į kitų kalbų tarpą, bet juk

¹¹ Galiu remtis tik vertimu į rusų kalbą: Бенвенист, Э., *Общая лингвистика*, Москва: Прогресс, 1974, 167–183.

¹² Žr. Zawadowski, L., op. cit., 47 ir Girdenis, A., op. cit., 28–30 (ir 10-ą išnašą).

¹³ Pavyzdį imu iš: Иванов, В. В., *Хеттский язык*, Москва: Издательство восточной литературы, 1963, 171.

¹⁴ Pavyzdys iš: Елизаренкова, Т. Я., *Ведийский язык*, Москва: Наука, 1987, 158.

¹⁵ Pavyzdys paimtas iš: Елизаренкова, Т. Я., Топоров, В. Н., *Язык пали*, Москва: Наука, 1965, 124.

¹⁶ Kol (dabar į šalikelę pasitraukęs) marksizmas visiems kalė į galvas, kad yra netgi visuotiniai žmonijos raidos dėsniai, tol ir kalbininkams be reikiamo apmąstymo buvo patogu šnekėti apie kalbos raidos (ar funkcionavimo) dėsnius.

¹⁷ Popper, K. R., *Rinktinė*, Vilnius: Pradai, 2001, 395.

¹⁸ Ką domintų panašūs rusų kalbos sakiniai, tam patarčiau susipažinti su nelokalizavimo laike supratimu ir vokiečių slavisto Erwino Koschmiederio sąvokomis „wartość miejscowa w czasie“ ir „Zeitstellenwert“, nes tos mintys gali praversti ir nagrinėjant laiko reiškimą lietuvių kalboje (žr. *Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис*, Ленинград: Наука, 1987, 210–226, 230–232).

sakinių be jungties vartojimas gerokai skiriasi net lietuvių kalbos tarmėse, kurios ir yra tikrai gyvos ir vienintelės tęsia praeitį¹⁹.

Baigdamas sakinių be jungties aptarimą, noriu dar kartą pabrėžti, kad tuščios vietos (su jai suteikta pozityvia reikšme!) sąvoka atsirado dėl trūktingos ir paviršutiniškos semantikos analizės, kalbos vartojimo sąlygas palaikius ir teksto reikšme.

Man nelabai suprantama, kodėl Vytautas Ambrazas, būdamas žinomas kalbininkas, savo polemikos su manimi pabaigoje pasielgė visai ne kaip rimtas mokslininkas: jis ėmėsi „atsišaudinėti“ į atskirus mano nesutikimus su psichologizmu, kai aš, susitelkęs „nulinės jungties“ nagrinėjimui, aiškių aiškiausiai pasakiau, kad mano požiūris į psichologizmą daugiausia imtas iš Leono Zawadowskio, ir nurodžiau, kur apie tai galima daug išsamiau susipažinti. Jeigu Vytautas Ambrazas dėl psichologizmo nori ginčytis iš esmės, ginčytis jam reikia ne su manimi²⁰. Kadangi Vytautas Ambrazas kažkodėl nepanoro susipažinti su pirminiu šaltiniu, jis kai kur paprasčiausiai pasidarė klaidingas išvadas, nes, pvz., antipsichologistai neneigia, kad kalbos turinys *normaliu* atveju atitinka psichikos faktus, bet jiems, funkcionalistams, labiausiai rūpi ne psichikos turinys, kuris visada yra individualus ir negali patekti į išorę – *extra corpore*, o teksto reikšmė, kuri, būdama sąlygota sociumo vartojimo, gali net ir labai skirtis nuo atskirų individų suvokimo. Yra dar viena priežastis: klausytojai neretai reikšmės neskiria nuo prasmės („O ką jis turėjo galvoje taip sakydamas?“), bet, mano manymu, kalbininkai turi tai skirti²¹.

Vladas Žulys

Gauta 2005 09 14

Tako g. 1–7

LT-53356 Akademija, Kauno raj., Lietuva

¹⁹ Bendrinės kalbės, griežtai tariant, negalima be niekur nieko įrikiuoti į diachroninį procesą, nes ji yra daugiau ar mažiau dirbtinė ir joje dėl tarmių poveikio gali būti visokių įvairavimų. Kaip tik todėl paties dažniausio lietuvių kalbos veiksmažodžio *būti* vartojimą pirmiausia reikėtų ištirti tarmėse, o tik po to žiūrėti, kaip jis vartojamas bendrinėje kalboje. Nemanau, kad šiuo metu būtų galima jo vartoseną sunorminti.

²⁰ Aš, 1959 m. baigęs provincialų Vilniaus universitetą, kur nebuvo dėstomas net joks logikos kursas, savo pasirengimu nelabai galii lygintis su Leonu Zawadowskiu, Vakaruose studijavusiu ne tik kalbotyrą, bet ir epistemologiją (šitą faktą labai vertinu, nes daugumas kitų žymių 20 a. kalbininkų, kaip kartais įsitikinu, epistemologijos, t. y. mokslo metodologijos, srityje neturi reikiamo pasirengimo). Be to, manau, kad mano protas yra silpnesnis kaip Leono Zawadowskio, nes nėra gerai išmankštintas mąstyti logiškai ir aiškiai (nederia pamiršti, kad kalbininkai Lietuvoje buvo rengiami tik kaip filologai).

²¹ Kas nori atsikratyti psichologizmo, kuris dažnai aiškiai neiškyla į paviršių, tam siūlau apsvarstyti tris kalbos funkcionavimo atvejus. (i) Pranešimas yra, bet jo niekas nesuvokia. Tokia situacija gali būti, kai, pvz., per radiją transliuojamos žinios, bet kambaryje nieko nėra, arba kai raštai ne vieną tūkstantį metų išbūna niekieno nematomi (toks buvo Bogazkėjaus archyvo likimas su hetitų dantiraščiais). Šiuo atveju tekstai turi reprezentacinę funkciją, nes visada kalbama apie ką nors (20 a. antrojoje pusėje atsiradusiose informatikos moksloose vienas iš principų skelbia, kad informacija visada perduodama per materialią terpę). Bet šiuo atveju kalba neatlieka komunikatyvinės funkcijos, kuri remiasi reprezentacine. (ii) Pranešimas suprantamas kaip kalba, bet pati kalba lieka nesuprantama. Taip būna, kai žmonės nemoka vieni kitų kalbos arba negali perskaityti kokio rašto (pvz., kad ir Faisto disko). Šiuo atveju tekstai irgi turi reprezentacinę funkciją, bet pasinaudoti komunikatyvine funkcija nepavyksta dėl nemokėjimo. (iii) Normaliai bendraujama kalba (šnekantis ar raštu) ir tokia kalba atlieka abi svarbiausias funkcijas.